

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Івченка Анатолія Григоровича на тему «Економічні стратегії
безпекоорієнтованого розвитку підприємств в Україні»,
яку подано до здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка

Ознайомлення з дисертацією, авторефератом, науковими працями у фахових виданнях та іншими публікаціями Івченка Анатолія Григоровича, дає підставу зробити такі висновки:

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із науковою тематикою

Актуальність розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку в сучасних умовах діяльності вітчизняних підприємств зумовлена тим, що за певного рівня загроз у зовнішньому середовищі підприємств (що, власне, зараз і відбувається в Україні) інші традиційні орієнтири їхньої діяльності втрачають цінність. Орієнтуватися на розширення ринку, здобуття нових компетенцій, зростання вартості підприємств, навіть на збільшення прибутку можливо та доцільно за умов захищеності підприємств від фізичної втрати майна. За умови ймовірності реального захоплення підприємств, знищення їхнього майна через воєнні дії проти України всі названі орієнтири, очевидно, стають другорядними порівняно із забезпеченням безпеки підприємств. В умовах мінливого середовища, виникнення принципово нових ризиків та загроз, зміни умов функціонування підприємств цілком правомірно розглядати для вітчизняних підприємств питання щодо формування економічної стратегії безпекоорієнтованого розвитку. Отже, саме емпіричні умови діяльності підприємств в Україні визначають пріоритет орієнтації розвитку підприємств, насамперед, саме на забезпечення їхньої безпекоорієнтованості.

Згодні з А. Г. Івченком, що ігнорування досліджень безпекоорієнтованого розвитку підприємств, у тому числі й у стратегічному

контексті може мати тривалі негативні наслідки для економіки України через неспроможність вітчизняних підприємств своєчасно та відповідним чином відреагувати на розвиток реальних загроз розвитку підприємств.

Зважаючи на вищезазначене, тема дисертаційної роботи, у якій досліджено теоретико-методологічні засади та запропоновано практичні рекомендації щодо розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств, а також досягнуті в роботі мета і завдання є актуальними і нагальними.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. У дослідження «Інноваційні стратегії управління бізнес-процесами суб'єктів підприємництва» (номер державної реєстрації №0121U109191, 2021-2025 рр.) автором сформовано теоретичний базис розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень

На підставі ознайомлення з матеріалами дисертації та публікаціями здобувача можна зробити такі висновки.

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації та висвітлені в публікаціях, мають достатній рівень теоретичного і методичного обґрунтування. Основою дослідження обрано фундаментальні положення теорії економічного розвитку, теорій організації, стратегічного управління підприємством, конкуренції, економічної безпекології, діалектики, конвенціоналізму, а також наукові праці вітчизняних та закордонних учених з питань економічного розвитку, стратегічного управління та економічної безпеки, законодавчі й нормативні акти, офіційні статистичні дані.

Дослідження, виконане А. Г. Івченком, характеризується використанням сукупності загальнонаукових (семантичний та монографічний аналіз, контекстуальний підхід, індексний метод, критеріальний аналіз, метод

порівняння, причинно-наслідковий аналіз, економіко-математичне моделювання, матричний метод, графічний та табличний методи, конструктивний та компонентний підходи) і специфічних методів (метод поля сил за К. Левіном, метод аналізу ієрархій за Т. Сааті, кола Венна, сценарний аналіз) дослідження, що робить отримані результати з розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємства обґрунтованими та достовірними. Застосування цих методів дозволило А. Г. Івченку вирішити поставлені завдання й отримати результати, яким властива наукова новизна.

Основні положення дисертаційного дослідження достатньо повно висвітлені автором у 11 опублікованих наукових працях. Отримані результати пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях. Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів підтверджується їх упровадженням у діяльність вітчизняних підприємств, що підтверджено актами й довідками про впровадження.

Дисертаційне дослідження Івченко А.Г. є обґрунтованим і достовірним.

3. Основні наукові результати, одержані автором, їх новизна

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи та особистий внесок автора в їхнє одержання полягають у створенні теоретико-методичних засад розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств на підставі сформованого теоретичного базису, результатів аналізу умов та передумов такого типу розвитку підприємств в національній економіці, сукупності концептів та компонентів розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємства, використання сформованого інструментарію їхнього розроблення та реагування на загрози безпекоорієнтованому розвитку підприємств.

Положення дисертації, що мають наукову новизну, достатньо аргументовані й мають досить повне обґрунтування. Основні з них такі:

1. Одним із найсуттєвіших результатів дослідження є сформований теоретичний базис розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств (с. 65-91). Використання теоретичного базису на основі сформованих елементів та завдань дозволяє створити практичний інструментарій формування відповідних економічних стратегій у діяльності вітчизняних підприємств.

2. За результатами досліджень визначено поняття розвитку підприємства як ключового родового поняття понятійно-категоріального апарату дослідження на основі побудови його семантичного поля та семантичної піраміди змісту поняття «розвиток підприємства», висвітлення природи розвитку підприємства на основі його контекстів (с. 21-43). Таке визначення дозволяє на додаток до положень теорії економічного розвитку закласти гносеологічні основи визначення змісту поняття «безпекоорієнтований розвиток підприємства»

3. у роботі визначено зміст поняття «безпекоорієнтований розвиток підприємства», що дало змогу удосконалити терміносистему теорії економічного розвитку (с. 43-63). Зміст визначено на основі побудови простору смислів поняття за результатами комбінування контекстів розвитку підприємств, контекстів їхньої економічної безпеки та метафор підприємства, що передбачає визнання економічної безпеки підприємства пріоритетною метою його розвитку.

4. Важливими є наукові результати, отримані щодо структурування умов безпекоорієнтованого розвитку підприємств (с. 95-120). Проаналізовані інституційні та феноменологічні умови безпекоорієнтованого розвитку підприємств на рівні національної економіки надають можливість висвітлити їхній вплив на безпекоорієнтований розвиток підприємств в Україні (с. 118-119).

5. Отримало подальший розвиток структурування передумов безпекоорієнтованого розвитку підприємств (с. 120-141). За результатами дослідження виділено можливості та загрози такому типу розвитку на рівні

національної економіки, визначено природу та склад, описано кожну з них у складі передумов безпекоорієнтованого розвитку підприємств (с. 121-131, рис. 2.4-2.6).

6. Заслужують на увагу отримані за результатами досліджень методичні засади оцінювання передумов безпекоорієнтованого розвитку підприємств (с. 120-141). Розроблена модель оцінювання передумов (с. 141, рис. 2.7), матриця їхнього аналізу та опис кожного з її квадрантів (с. 146, рис. 2.9), правила та висновки інтерпретації значень узагальнюючого показника оцінки передумов (с. 158-159, табл. 2.7-2.8) дозволяє сформулювати за мірою їхньої вагомості окремі кластери можливостей та загроз у складі передумов безпекоорієнтованого розвитку підприємства.

7. Сформовано сукупність концептів розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств (с. 188-208). Зміст концептів розкрито з метою їхньої подальшої операціоналізації, яка дозволяє перевести ідеї концептів у площину їхнього практичного використання за допомогою відповідного інструментарію для реагування на загрози розвитку на рівні національної економіки.

8. у роботі запропоновано інструментарій розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств (с. 208-233). Використання інструментарію дозволяє за компонентним підходом перетворювати стратегію безпекоорієнтованого розвитку підприємства зі статичного плану з виконання передбачених ним дій на змінювану в міру необхідності як на етапі розроблення, так і у ході реалізації комбінацію компонентів стратегії.

Викладене вище свідчить на користь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що викладено в дисертаційній роботі А. Г. Івченка. Для отриманих наукових результатів характерна підпорядкованість єдиній логіці та меті дослідження. Наукову новизну слід вважати доведеною та достатньо обґрунтованою.

4. Практична значущість результатів дослідження і рекомендації щодо їх використання.

Представлені у дисертації результати та практичні рекомендації становлять методичну основу розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств. До результатів, які мають найбільше практичне значення, належить структуровані передумови безпекоорієнтованого розвитку підприємств (склад, опис можливостей та загроз безпекоорієнтованому розвитку підприємств), модель оцінювання передумов безпекоорієнтованого розвитку підприємства, сценарії зміни елементів моделі PARTS як складової частини економічної стратегії безпекоорієнтованого розвитку підприємства, узагальнені способи реагування на загрози безпекоорієнтованому розвитку підприємства.

Результати дисертаційної роботи використано у практичній діяльності ТОВ «Старвей Агро», ТОВ «Фурлендер Віндтехнолоджі», ТОВ «УК "Вітропарки України"», ТОВ «ТП «Нуклон», а також у навчальному процесі Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Міністерства освіти і науки України під викладання дисциплін «Безпека бізнесу», «Стратегія підприємства».

5. Дискусійні положення та зауваження до роботи.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу варто зупинитися на окремих положеннях, які викликають зауваження й можуть стати предметом наукової дискусії під захисту дисертації, зокрема:

1. Позитивно слід оцінити проведений автором аналіз існуючих підходів до розуміння безпекоорієнтованого розвитку підприємства (рис. 1.10, с. 63), але разом із тим автор обмежився аналізом та порівнянням наявних підходів та не висловив власну авторську позицію з означеного питання щодо переваги того чи іншого підходу. Позиція автора щодо застосування формального семантичного аналізу на основі окреслення контекстів розвитку підприємства, економічної безпеки підприємства та метафор підприємства та

запропонованого простору смислів для розуміння безпекоорієнтованого розвитку підприємства (с. 50-64) є правомірною, але для прагматичних потреб конкретного підприємства конкретному підприємству вона не дає відповіді на цілком конкретне питання, як у межах управління підприємством доцільно розуміти безпекоорієнтований розвиток підприємства.

2. У роботі розглянуто декілька векторів безпекоорієнтованого розвитку підприємств (рис. 3.3, с. 96). Щодо таких векторів надано їхній опис (с. 196–199) та порівняльну характеристику (табл. 3.2). Але імпліцитно за логікою викладання матеріалу передбачається, що підприємство може вільно вибрати будь-який із таких векторів, що є не дуже вірним. Адже вибір вектору буде залежати не тільки від бажання підприємства, але й від особливостей діяльності, наявних ресурсів, статусу підприємства на ринку тощо. Тому було б доцільно окреслити чинники вибору доцільних векторів безпекоорієнтованого розвитку підприємств та формалізувати такий вибір,

3. шляхи реагування на загрози з метою забезпечення безпекоорієнтованого розвитку підприємства (рис. 3.5, с. 202) однозначно заслуговують на увагу та практичну імплементацію в управління вітчизняними підприємствами. Водночас певний сумнів викликає такий шлях як «Прийняття загрози та її наслідків. Компенсація загрози та її наслідків ресурсами підприємства...», адже такий шлях фактично означає актуалізацію загрози, виникнення збитків для підприємства та перевитрачання його ресурсів. Тому було б доцільно більш докладно обґрунтувати доцільність використання такого шляху реагування на загрози або запропонувати інші шляхи реагування, менш витратні для ресурсів підприємства.

4. Ідея використання індексів для характеристики умов безпекоорієнтованого розвитку підприємств в Україні (п. 2.1, табл. 2.1) є слушною та зауважень не викликає. Водночас у роботі не розглянуто питання формування певної синтетичної оцінки умов відповідного розвитку підприємств на основі узагальнення значень таких індексів.

5. У роботі на прикладі різних підприємств здійснене оцінювання можливостей та загроз у складі передумов безпекоорієнтованого розвитку підприємств (с. 163-185), але у динаміці моніторинг оцінок таких можливостей та загроз не проводився.

Але зазначені недоліки мають непринциповий характер і не знижують загальний високий науковий рівень дисертаційної роботи, хоча і потребують додаткових пояснень.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Аналіз наукових публікацій, у яких висвітлені основні наукові результати дисертаційної роботи Івченка А.Г., доводить відсутність порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). У дисертаційній роботі наявні посилання на всі джерела інформації за кожним випадком використання тверджень, відомостей, ідей, розробок, статистичних даних. Дисертаційна робота відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права, відображає бажання автора надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, застосовувані методики досліджень та джерела інформації.

7. Загальна оцінка дисертації, її відповідність існуючим вимогам та висновки

Дисертаційна робота Івченка Анатолія Григоровича виконана на достатньо високому науковому рівні, містить нові теоретичні узагальнення й методичні рекомендації, які в сукупності дозволяють вирішувати актуальне науково-практичне завдання розроблення економічних стратегій безпекоорієнтованого розвитку підприємств.

Актуальність теми, науковий рівень і практичне значення дисертації відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Тема дисертації «Економічні стратегії безпекоорієнтованого розвитку підприємств в Україні» відповідає

спеціальності 051 Економіка. Робота характеризується послідовністю розв'язання завдань дослідження.

Основні положення дослідження пройшли всі види апробації: вони опубліковані в наукових виданнях, упроваджені, обговорені на міжнародних науково-практичних конференціях.

Результати дисертаційного дослідження засвідчили успішність вирішення поставлених завдань, основні положення дисертації мають наукову новизну та пройшли достатню апробацію. Зміст роботи повністю відповідає спеціальності 051 Економіка. Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Івченка Анатолія Григоровича «Економічні стратегії безпекоорієнтованого розвитку підприємств в Україні» є самостійним завершеним дослідженням, яке відповідає чинним вимогам п. 5, 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), та «Основним положенням вимог до оформлення дисертації (затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40), а її автор Івченко Анатолій Григорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка.

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор,
декан факультету управління,
адміністрування та туризму
Хмельницького національного університету
Міністерства освіти і науки України

Євгеній РУДНІЧЕНКО

Підпис засвідчую
Проректор з наукової роботи
Хмельницького національного університету
Міністерства освіти і науки України

Олег СИНЮК